

О. І. Донченко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ШКОЛИ ЛЕГІСТІВ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Важливими критеріями звернення до тих чи інших вчень, теорій та поглядів є ступінь їхньої обґрунтованості та наукової доведеності, а також вплив на світові ідеологічні та політичні процеси і практику державного будівництва [1, с. 13]. Крім того, всебічний аналіз вчень дозволяє краще зрозуміти сутність і природу державно-правових інститутів, об'єктивно оцінити сучасну політичну ситуацію, скласти власну точку зору та світоглядну позицію.

Найяскравішим втіленням духу східних деспотій був так званий легізм або «школа фа-цзя» (школа «законників»), яка в історії політико-правової думки Стародавнього Китаю відіграла особливу роль та вчення якої вже з IV ст. до н. е. набуває значної популярності. Вчення про жорстокі принципи управління народом і державою склалося в період прагнення китайського суспільства до подолання роздробленості та зміцнення центральної влади правителя шляхом придушення сепаратизму родовой аристократії [2, с. 149]. Але нас цікавить не суто історичний аспект цієї проблеми, а постійне відновлення цих або подібних принципів і методів управління протягом сотень і тисяч років, а також доцільність їх використання.

Легісти зосереджували увагу головним чином на упорядкуванні державного управління та забезпеченні діяльності державних службовців і чиновників-професіоналів. У свою чергу, китайський мислитель Фен Ю-лань взагалі вважає неправильним пов'язувати легістську школу з юриспруденцією, оскільки легісти розробляли методи управління великими територіями, методи, які дозволяли правителю зосередити у своїх руках велику владу і які були зрозумілими всім і кожному. Успішно використовуючи їхні методи, людина навіть посередніх здібностей могла ефективно управляти [3, с. 13].

Легістське вчення про державотворення на основі всезагальної первинності закону спирається загалом на три основні принципи, втілених у реформах Шан Яна, а саме — послаблен-

ня родовой знаті, ведення війни й підтримка землеробства [4]. Згідно з доповненою й переробленою впродовж багатьох століть «Книгою правителя області Шан», автором якої вважають Шан Яна, порядок у державі досягається трьома шляхами: суворим законом, якого повинні дотримуватися всі, в тому числі правитель; довірою, яку спільно встановлюють правитель і сановники; владою, якою розпоряджається лише правитель. Складно однозначно оцінювати проведені реформи й проголошені принципи управління, основані на соціальному примусі, відмові від моральних і релігійних норм, встановленні чітких законів і суворой відповідальності за їх порушення. Вони мали як недоліки, так і переваги і цілком відповідали тим закономірним історичним, соціально-економічним обставинам, що склалися в суспільстві.

По-перше, за дегуманізованою спрямованістю розроблених легістами методів і принципів управління приховується ідея рівності усіх перед законом, під яким передбачався справедливий розподіл покарань і заохочень. Незважаючи на те, що законники виступили проти конфуціанства, справедливість в них обґрунтовується більш конкретніше. Основою справедливості вважався закон, а всі інші критерії заперечувались. Згідно з теорією законників, справедливим є те, що відповідає чинному законодавству держави [5, с. 196].

По-друге, внаслідок проведення воєнної, податкової, земельної реформ та узаконення права приватної власності спостерігається зростання виробництва, покращення економічного стану в суспільстві.

По-третє, відверто жорстока та антинародна система тотального стеження підданих один за одним та впроваджений легістами принцип колективної відповідальності, який виходив за коло людей, охоплених сімейно-родовими зв'язками, і поширювався на об'єднання декількох громад, охоплених круговою порукою, також відіграли важливу роль у зміцненні централізованої влади в Китаї, посиленні влади правителя та підвищенні його авторитету.

Крім того, в поглядах легістів спостерігається інший спосіб секуляризації влади, тобто позбавлення її сакральності, а також намагання надання раціональних пояснень її основ.

Надзвичайна жорстокість влади і позбавлення аристократів більшості прав і привілеїв не могли тривати довго, і легісти

заснали краху, утримавши успіх тимчасово. Проте головний план і задум вдалося реалізувати саме завдяки жорстоким і нестандартним крокам, сформувавши нові моделі суспільного буття, соціального і державного устрою. Легісти заклали такі основи держави, які робили її стійкою й спроможною протистояти викликам і загрозам того часу, досягнувши лідерства та гегемонії в Піднебесній.

Література

1. Литвинов О. М. Історія правових ідей як розвиток правової культури: Стародавній Схід у пострадянській сучасності [Текст] / О. М. Литвинов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. — 2012. — № 4. — С. 11–23.
2. Бевелікова Н. Конфуціанство й азіатська модель права [Текст] / Н. Бевелікова // Порівняльне правознавство. — 2012. — № 3–4. — С. 146–156.
3. Міщак І. Нормативно-правове забезпечення державного управління та державної служби в Стародавньому Китаї [Текст] / І. Міщак // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2013. — № 6. — С. 12–16.
4. Бойченко О. І. Державотворення у філософії Давнього Китаю: парадигми осягнення [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... доктора філософ. наук: спец. 09.00.05. «Історія філософії» / О. І. Бойченко. — Режим доступу : <http://mydisser.com/ru/catalog/view/315/821/14736.html>. — Назва з екрана.
5. Шмат Р. Концепція справедливості в Стародавньому Китаї [Текст] / Р. Шмат // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». — 2014. — № 32. — С. 186–197.